

הגעלה במים שמעלין רתיחה

מטות לא, כג

כל דבר אשר יבוא באש תעבירו באש וטהר (כדרך תשמישו הגעלתו, מה שתשמישו ע"י חמין יגעילנו בחמין, ומה שתשמישו ע"י צלי כגון השפוד והאסכלה ילבנו באור, רש"י).

תוס' ע"ז לב, ב ד"ה קינסא

ויש משימין קערה בתוך מחבת על האש עד שהרתיחות עולות תוך הקערה ומאותה קערה מגעילין, ובזה מסופק ר"י אם זה מועיל ככלי ראשון אם לאו, ותלה הדבר להחמיר ואסר בהן להגעיל דחשיב ככלי שני.

משנה ע"ז עה, ב

הלוקח כלי תשמיש מן העובדי כוכבים, את שדרכו להטביל יטביל, להגעיל יגעיל, ללבן באור ילבן באור.

רמב"ם הל' מאכלות אסורות פי"ז ה"ד

כיצד מגעילין נותן יורה קטנה לתוך יורה גדולה וממלא עליה מים עד שיצופו על הקטנה ומרתיחה יפה יפה.

אגור סי' תשמב

וימתין עד שירתחו המים היטב ושיעלו אבעבועות.

שוע"ר סי' תנא

יד והוא שיגעילם ברותחין בכלי ראשון. וכלי ראשון נקרא הכלי שהרתיחו בו המים אצל האש אפילו אם עכשיו בשעה שמגעילין בתוכו אינו עומד אצל האש. הרי זה נקרא כלי ראשון ומגעילין בתוכו כל כלי הצריך הגעלה בכלי ראשון, אם המים שבתוכו הן עדיין רותחין, דהיינו שמעלין רתיחה כמו שיתבאר בסימן תנ"ב.

כה ונקרא כלי ראשון אפילו לאחר שהעבירוהו מן האש כמו שנתבאר למעלה. ויש אומרים שכל כלי שנשתמש בו איסור על ידי חום כלי ראשון כשהיה הכלי ראשון אצל האש צריך להגעילו גם כן בתוך כלי ראשון העומד אצל האש דכבולעו כך פולטו, ולכתחלה יש להחמיר ולחוש לדבריהם בשאר איסורים, אבל בחמץ אפילו לכתחלה יש לסמוך על סברא הראשונה, שהרי יש אומרים שאפילו כלים שנשתמש בהן חמץ על ידי האור בלבד מועלת להם הגעלה בכלי ראשון לאחר שהעבירוהו מן האש, ואין צריך לומר כשמגעיל כלי הבלוע מבשר וחלב שלדברי הכל יכול להגעילו בכלי ראשון לאחר שהעבירוהו מן האש, אף על פי שטעם הבשר והחלב נבלעו בו על ידי האור אם לא נבלעו בו בבת אחת אלא בזה אחר זה מטעם שנתבאר למעלה.

כח והוא שהגעילין על ידי עירווי מכלי ראשון עצמו או שהכניס כלי ריקן לתוך כלי ראשון רותח ואחר שנשאבו המים לתוך הכלי ריקן השהה מעט את הכלי ריקן בתוך הכלי ראשון עד שהמים שנשאבו לתוכו העלו רתיחה בתוכו ואחר כך הוציאו מתוך הכלי ראשון ועירה ממנו על הקערות שדין עירווי זה כעירווי כלי ראשון עצמו (דכיון שכלי זה שהה בתוך הכלי ראשון עד שהמים שנשאבו לתוכו העלו רתיחה בודאי נתחממו דופני כלי זה חום גדול ואף לאחר שהוציאו עם המים שבתוכו מתוך הכלי ראשון הרי דפנותיו מעמידין את חום המים שבתוכו ולפיכך דין כלי זה כדין כלי ראשון עצמו) אבל אם לא שהה בתוך הכלי ראשון כשיעור הזה יש להסתפק בו אם דינו ככלי ראשון עצמו או לאו והולכין בו להחמיר כמו שנתבאר ביורה דעה סי' ק"ז לפיכך אם עירו מהרותחין שבתוכו על קערות שנשתמש בהן על ידי עירווי מכלי ראשון עצמו לא עלתה להם הגעלה ואוסרין את החמין שנשתמשו בהן בפסח.

שוע"ר סי' תנב

א סדר הגעלה לוקח יורה ומרתיח בה מים ומכניס לתוכה כל כלים הצריכים הגעלה בכלי ראשון.

וכלי גדול שאינו נכנס כלל לתוכה יעשה שפה של טיט סביב לפיו כדי שיקבל מים רבים ויעברו המים על כל שפתו ואחר כך ימלאנו מים על כל שפתו וירתחם בתוכו אצל האש, ונמצא שגם שפת הכלי הוגעל על ידי הרותחין שעברו על גביו, ואף על פי שהרותחין אינן מתעכבין הרבה על שפת הכלי שמיד הן זבין ויורדים משם דרך הטיט מכל מקום הרי גם כל השנה לא נתעכב החמץ על גבי שפת הכלי ולא נבלע בו החמץ אלא על ידי ניצוצות הניתזים מהתבשיל לשפת הכלי. ומכל מקום אם לא יעשה שפה לפיו כדי שיעברו הרותחין על שפתו אין הגעלה עולה לשפתו ע"י ניצוצות הניתזין על גביו מהרותחין שבתוכו, לפי שיש לחוש שמא עכשיו בשעת הגעלה זו לא יעלה ניצוצות על (כל שפתו, משא"כ האיסור שנתבשל בתוכו פעמים הרבה אי אפשר שלא העלה ניצוצות על (כל שפתו פעם אחת.

ואם אינו רוצה לעשות לו שפה ימלאנו מים היטב וירתחם בתוכו אצל האש ויקח אבן רותח או לפיד אש וישליכנו לתוך הרותחין ומתוך כך ירתיחו יותר ויגברו ויעלו על כל שפתו.

ג וכשמכניס הכלים ליורה צריך לזוהר שיהיו המים מעלין רתיחה, דהיינו אבעבועות, בשעת כניסת הכלים לתוכם, שההגעלה אינה אלא ברותחין שמעלין אבעבועות אבל לא בחמין אף על פי שהיד סולדת בו.

ואם מכניס ליורה כלים הרבה זה אחר זה, ורגילות כשמכניסין כלי אחד לתוך הרותחין מיד נחים מרתיחתם, צריך להמתין שלא יכניס כלי השנייה עד ישובו המים ויעלו אבעבועות, וכן ימתין בהכנסת כל כלי וכלי.

ד יש מצריכין להשהות הכלים בתוך הרותחין באומד הדעת בכדי שיפליטו כל גיעולם, ולא נהגו כן ... ומכל מקום טוב להשהותו מעט מזעיר בכדי שיהיה פנאי להרותחין ליכנס לתוך עובי הכלי ולהפליט הגיעול משם שאף שהפליטה נעשית כרגע מכל מקום צריך קצת שהייה כדי כניסת הרותחין לתוך עובי הכלי וכדי יציאת הגיעול לחוץ.

כא יזוהר שלא להשהות הכלים עד שינוחו המים מרתיחתם.

כה בתוך כלי שאינו מנוקב, לא יגעיל אפילו כלי אחד, אף על פי שהוא צף בתוכו ואין נוגעין זה בזה, אלא אם כן משהה אותם בתוך היורה כשיעור שנתבאר בסימן תנ"א ע"ש.

פס"ד צמח צדק קעח, א

ועי בשו"ע של רבינו ז"ל סי' תנ"א סכ"ח מדין זה, דסבירא לי' דבשהה מעט עד שהמים העלו רתיחה הוה לי' ככלי ראשון, וזה כדעת אבי העזרי, וצ"ע דבהתוס' דע"ז (דל"ג ע"ב) סד"ה קינסא מבואר דאפילו הרתיחות עולות תוך הקערה נסתפק ר"י, וצ"ל דהספק שמא בעינן שיהוי ורתיחה יפה יפה.

שם קפג, א

כלי שנתנו לתוך כלי ראשון הרותח אצל האור ונתמלא מים רותחים והרתיחו יפה יפה יש לו דין כלי ראשון לכל דבר, גם אחר שהוציאוהו מן הכלי העומד אצל האור (רמב"ם פי"ז מהל' מאכלות אסורות ה"ד). ואם לא שהה כל כך, אע"פ ששהה עד שהמים שבו מעלים רתיחות, מ"מ יש לחוש שמא אין דופנותיו חמין כחום דופנות כלי ראשון, ולפיכך יש לספק אם הוי כלי ראשון (תוס' דע"ז דל"ג ע"ב). וי"א דבכה"ג הוי כלי ראשון לכל דבר, אבל אם לא שהה כשיעור הזה יש להסתפק אי הוה כלי ראשון או כלי שני (עמ"ש רבינו באו"ח סי' תנ"א סכ"ח).